

УДК 796.071:316.4.062

DOI <https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2022.1.1>

Бріскін Юрій Аркадійович,
доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
завідувач кафедри теорії спорту та фізичної культури
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6375-9872>

Нерода Неоніла Віктрівна,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри теорії спорту та фізичної культури
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9207-6023>

ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК СПОРТУ – ГОЛОВНІ ТРЕНДИ

Автори статті дослідили поняття, ознаки і функції професійного спорту, а також визначили головні тенденції розвитку європейського професійного спорту і його місце в системі професійного спорту загалом. У статті зроблено висновок про підвищення ролі професійного спорту і спорту загалом в житті сучасного суспільства. На думку авторів, сучасний спорт не сприймається вже у своєму первинному значенні як "гра" або "розвага". Спорт – це важливий соціальний і соціально-культурний феномен, який інтегрує до основних галузей людської діяльності, таких як освіта, політика, економіка, культура, релігія. Окрім того, беззаперечним є інтенсивний розвиток спорту як самостійного соціального інституту і посилення його впливу на виховання та соціалізацію особистості, формування відповідного стилю життя та поведінки. Серед головних напрямів розвитку професійного спорту фахівці виділяють спортивно-комерційний і комерційно-спортивний. В основі спортивно-комерційного напрямку, що є характерним для європейського спорту, є спортивний результат і гострота спортивної боротьби. Натомість, в північно-американському професійному спорті, який представляє комерційно-спортивний напрям, основною метою є отримання максимальних прибутків, а спортивний результат розглядається як засіб досягнення мети, а отже професійний спорт визначається як специфічна сфера бізнесу, де товаром є видовище, що вироблено за участі всіх команд ліги. В сучасному європейському професійному спорті спостерігається тенденція до запозичення північно-американського досвіду у побудові системи змагань і веденні спортивного бізнесу. Використання досвіду північно-американського професійного спорту розповсюджується і на систему змагань, а саме поширенні практики утворення національних закритих професійних ліг. Таким чином, в європейському професійному спорті спостерігається перехід до системи змагань, характерної для провідних північно-американських ліг. Нормативно-правовими тенденціями розвитку європейського професійного спорту є подальше застосування прецедентного права та використання арбітражного суду для розв'язання суперечок. Автори статті підсумовують своє дослідження висновком щодо необхідності подальшого розвитку спортивно-го права у зв'язку із постійним ускладненням відносин у сфері професійного спорту і потребою їх нормативного упорядкування.

Ключові слова: спорт, професійний спорт, професійний спортсмен, професійна спортивна ліга, спортивне право.

Briskin Yu.A., Neroda N.V. PROFESSIONAL SPORT IN THE SYSTEM OF SOCIAL SPORTS PRACTICES – MAIN TRENDS

The authors of the article explored the concepts, features and functions of professional sports, as well as identified the main trends in European professional sports and its place in the system of professional sports in general. The article concludes that the role of professional sports and sports in general in the life of modern society is increasing. According to the authors, modern sport is not perceived in its original meaning as a "game" or "entertainment". Sport is an important social and socio-cultural phenomenon that integrates with the main areas of human activity, such as education, politics, economics, culture, religion. In addition, there is no doubt about the intensive development of sport as an independent social institution and strengthening its influence on the education and socialization of the individual, the formation of appropriate lifestyles and behavior. Among the main areas of development of professional sports, experts distinguish sports-commercial and commercial-sports. At the heart of the sports and commercial direction, which is characteristic of European sports, is the sports result and the severity of wrestling. Instead, in North American professional sports, which is a commercial sport, the main goal is to maximize profits, and sports results are seen as a means to an end.

and therefore professional sports is defined as a specific area of business where the product is a spectacle produced by participation of all league teams. In modern European professional sports, there is a tendency to borrow North American experience in building a system of competition and conducting sports business. The use of the experience of North American professional sports extends to the system of competitions, namely the spread of the practice of forming national closed professional leagues. Thus, in European professional sports there is a transition to a system of competition typical of the leading North American leagues. The legal trends in the development of European professional sport are the further application of case law and the use of arbitration to resolve disputes. The authors of the article summarize their research with a conclusion about the need for further development of sports law in connection with the constant complication of relations in the field of professional sports and the need for their regulation.

Key words: *sport, professional sport, professional athlete, professional sports league, sports law.*

В умовах сучасного світу стрімко зростає соціальна значущість спорту. На сьогоднішній день складно визначити галузь, яка б за своїми масштабами, масовості, різноманітності цільової аудиторії та висвітленню в медійному просторі могла конкурувати зі спортом.

Сучасний спорт не сприймається вже у своєму первинному значенні як "гра" або "розвага". Спорт – це важливий соціальний і соціально-культурний феномен, який інтегрує до основних галузей людської діяльності, таких як освіта, політика, економіка, культура, релігія. Окрім того, беззаперечним є інтенсивний розвиток спорту як самостійного соціального інституту і посилення його впливу на виховання та соціалізацію особистості, формування відповідного стилю життя та поведінки.

Популярність спорту серед членів суспільства обумовлена самою природою спорту і його характерними ознаками. Незважаючи на різноманітність форм існування, в спорті домінує місце займає змагальна діяльність, яка передбачає високий рівень конкуренції та бажання досягнути перемоги. Саме ці характеристики найкраще описують взаємовідносини, що існують в сучасному світі. Таким чином, відбувається проекція існуючих у суспільстві взаємовідносин на спортивну діяльність.

Активне вивчення спорту як явища розпочалося з 60-х рр. XX ст., зокрема у формуванні термінології та визначенні та конкретизації форм його функціонування.

За думкою А. Тер-Ованесяна (1967) спорт розвивається у вигляді трьох організаційних форм: як «навчальний предмет», «самодіяльний спорт» та «великий спорт». Спорт як навчальний предмет використовується в середній та вищій школі та в армії як засіб фізичного виховання. Масовий, самодіяльний спорт реалізується за ініціативи державних і суспільних організацій та за власним бажанням людини в позаробочий час. Основними завданнями великого спорту є підготовка

спортсменів до демонстрації найвищих результатів і досягнення перемоги на змаганнях під керівництвом міжнародних і національних спортивних організацій. Саме явище «спорт» автор розглядає як засіб підготовки молоді до трудової діяльності і захисту Батьківщини, активного відпочинку та корисного використання дозвілля, задоволення потреби людини в руховій активності в ігровій формі [1].

Фахівці теорії спорту С.С. Гурвич, В.Н. Платонов, М.І. Пономарьов (1987) визначають спорт як виховну, ігрову, змагальну діяльність, що базується на застосуванні фізичних вправ, які мають суспільно значущі результати. В вузькому сенсі спорт розглядається як змагальна діяльність і пов'язані з нею види діяльності. У широкому розумінні це багатофункціональне суспільне явище, система організації і проведення змагань і учбово-тренувальних занять з використанням комплексів фізичних вправ. У залежності від реалізації функцій спорт представлений на трьох рівнях: «масовий», «резервний» і «спорт вищих досягнень». Масовий спорт забезпечує необхідний рівень рухової активності, пов'язаної зі змагальною діяльністю і досягненням (демонстрацією) загальнодоступного результату. Резервний спорт забезпечує відбір обдарованих дітей і підлітків, створення передумов для максимального розвитку здібностей, формування складу збірних команд країни і досягнення відносно високих результатів. Спорт вищих досягнень є найвищою ланкою системи спорту, в якому забезпечується підготовка спортсменів високого класу, здатних конкурувати на міжнародній арені [2].

За В. С. Келлером та В. М. Платоновим (1992) спорт диференціюється поділяється на «масовий», що поділяється «самодіяльний» та «базовий» спорт, «спорт вищих досягнень», формами існування якого є «аматорський» і «професійний» спорт та «спорт інвалідів». В даному випадку аматорський спорт умовно ототожнюється з олімпійським спортом.

Самодіяльний спорт – організаційна форма спорту, яка виникає в процесі спілкування групи людей, об'єднаних за місцем проживання, праці, під час відпочинку з розважальною метою.

Базовий спорт – здійснюється в певній організаційній структурі (навчальні заклади, служба в армії). Здійснюється за чіткою програмою спортивної підготовки під керівництвом фахівця-тренера. Програма має забезпечити вдосконалення фізичної підготовленості тих, хто займається. Базовий спорт може також бути спрямованим на засвоєння тих видів, в яких рухові навички більш адекватні майбутній професійній діяльності (військовий спорт, пожежно-прикладний спорт).

Професійний спорт – це сфера бізнесу, видовищний та комерційний напрям, в якому існують спеціалізовані за видами спорту об'єднання спортсменів вищої кваліфікації, які за контрактами виступають за професійні клуби [3].

Згідно класифікації В.М. Платонова (1997), в залежності від цільової направленості і критеріїв ефективності, серед форм існування спорту варто виділяти «масовий», «олімпійський» і «професійний» спорт. В олімпійському спорті вся діяльність скерована на підготовку до Олімпійських ігор і їх успішного проведення. Таким чином, найвищим критерієм ефективності підготовки спортсменів є здобуття медалі вищого гатунку.

В основі масового (народного) спорту закладено використання спорту як засобу гармонійного розвитку, зміцнення здоров'я, самоствердження і самопізнання, раціональної організації дозвілля членів суспільства.

Професійний спорт – галузь розважального бізнесу, в якій спортсмени виступають в якості робочої сили. Оскільки основним критерієм ефективності є доходи від спортивної діяльності, спортивна майстерність та високі результати розглядаються як засіб отримання прибутку [4].

За Л.П. Матвеевим (1997), поняття «спорт» охоплює власне змагальну діяльність, процес підготовки до неї та специфічні взаємовідносини і норми поведінки між людьми, що виникають на підставі цієї діяльності. В соціальній практиці спорту автор диференціює два напрями: загальнодоступний (ординарний) спорт та спорт вищих досягнень, який в свою чергу поділяється на професійно-комерційний, який сформувався як галузь бізнесу та некомерційний спорт вищих досягнень, який залишається сферою власне спортивної діяльності [5].

За даними С. Матвеева, О. Борисової та ін. (2013) у сучасному світі розрізняють олімпій-

ський, професійний, масовий, неолімпійський та адаптивний спорт [6].

Якщо звернутися до законодавчої бази, згідно запропонованого Радою Європи визначення на законодавчому рівні ЄС під спортом розуміються всі форми фізичної активності, які, шляхом епізодичної або організованої участі, спрямовані на підтримку або покращення фізичної підготовленості та психічного благополуччя, формування соціальних відносин або досягнення результатів у змаганнях на всіх рівнях. Дане визначення було задеклароване в Спортивній Хартії Європи, прийнятій в 1992 р., з подальшими оновленнями в 2001р. та 2021 р. [7].

Згідно Закону України "Про фізичну культуру і спорт" (від 24.12.1993 № 3808-ХІІ) спорт – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Згідно Закону, спорт в Україні має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо [8].

Ретроспективний аналіз запропонованих підходів демонструє, що наявні способи диференціації (класифікації) спорту описують форми його існування у конкретних історичних, політичних та соціально-економічних умовах. На підставі отриманих результатів були зроблені спроби обґрунтування критеріїв диференціації форм і напрямів функціонування спорту серед яких функціональні, організаційні і цільово-результативні (табл. 1). Проте, враховуючи активний розвиток суспільства і, як наслідок, мінливість та постійну модернізацію спортивної діяльності, існуючі диференціації не дають можливості визначити узагальнені характеристики сучасного спорту.

Активний розвиток спорту обумовлений суттєвими змінами, які стосуються виокремлення нових видів спорту, змінами систем змагань та правил, організаційною та економічною діяльністю спортивних організацій, що в свою чергу відображається на існуючих і появі нових форм функціонування спорту. У сучасних умовах, на нашу думку, вже недоцільним є диференціювання соціальних практик спорту на підставі одного критерію, оскільки межі між ними умовні і детерміновані комплексом цільово-результативних відношень.

Таблиця 1

Критерії диференціації форм і напрямів функціонування спорту

НАПРЯМИ, РІВНІ, ФОРМИ СПОРТУ	Критерії	АВТОРИ	РІК
Спорт як навчальний предмет, масовий самодіяльний спорт, «великий спорт»	Функціональні	Тер-Ованесян А.А.	1967
Масовий спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень	Функціональні	Пономарев Н.И.	1987
Масовий спорт (самодіяльний і базовий), спорт вищих досягнень (аматорський і професійний), спорт інвалідів	Функціональні	Келлер В.С., Платонов В.М.	1992
Масовий спорт («спорт для всіх», дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт для людей з інвалідністю тощо;	Функціональні Організаційні	Закон України «Про фізичну культуру і спорт»	1994-2019
Масовий спорт, олімпійський спорт, професійний спорт	Цільово-результативні	Платонов В.Н.	1997
Загальнодоступний (ординарний) спорт, перехідні форми спортивної діяльності, спорт вищих досягнень	Функціональні, Організаційні	Матвеев Л.П.	1997, 1999
Олімпійський спорт, масовий спорт, неолімпійський спорт, адаптивний спорт, професійний спорт	Організаційні	Імас Є.В., Дутчак М.В., Матвеев С. Ф., Борисова О.В., Когут І.О., Маринич В. Л., Гончаренко Є. В., Кропивницька Т.А.	2014

З урахуванням напрямів функціонування спорту, визначених Законом України «Про фізичну культуру і спорт», ми припускаємо, що доцільною є їх додаткова рівнева диференціація. Основою системи спорту є базовий рівень, який включає дитячий та дитячо-юнацький спорт, в процесі занять якими відбувається ознайомлення дітей з видами спорту та виявлення їх здібностей до подальших занять спортом, залучення дітей для занять певним видом спорту із визначенням їх спортивної спеціалізації, відбір обдарованих дітей та молоді для занять певним видом спорту, створення умов для максимального розвитку їхніх індивідуальних здібностей з метою досягнення високих спортивних результатів. На другому рівні відбувається залучення до резервного спорту, що забезпечує умови для переходу до спорту вищих досягнень та поповнення основного складу національних збірних команд.

Вищий рівень представлений спортом вищих досягнень, який передбачає участь в змаганнях найвищого рівня і демонстрацію максимального результату. До форм спорту вищих досягнень варто аксіоматично віднести олімпійський, професійний, адаптивний, неолімпійський спорт, та дискретно – спорт ветеранів, службово-прикладний та військово-прикладний спорт (рис. 1). Приналежність до перелічених форм визначається

метою, організаційними критеріями та видами спорту, включеними в програму змагань.

На нашу думку, неоднозначним є позиціонування масового спорту в системі соціальних практик спорту – більшість провідних фахівців спортивної галузі спільні у думці щодо його приналежності до форм існування спорту, натомість в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» (ст.1) зазначається, що масовий спорт (спорт для всіх) – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я і є одним із напрямів фізичної культури [8].

Незалежно від форми існування, спорт, як невід'ємна складова суспільства, зазнає впливу суспільних процесів. Так, глобалізація, як одна з основних тенденцій розвитку сучасного суспільства, має значний вплив і на спорт. Вона впливає як на виробників так і на споживачів спортивних товарів та послуг, що виявляється в інтеграції спорту в систему ринкової економіки, формуванні потужного світового ринку спортивних товарів та робочої сили.

Процес інтеграції спорту в систему ринкової економіки викликав істотні структурні та процесні зміни галузі. Орієнтуючись на споживача, спортивне видовище перетворилося на товар, завдяки чому спорт зайняв гідне місце серед

Рис. 1. Рівнева диференціація соціальних практик спорту

інших видовищних заходів і перетворився на потужний сектор економіки.

На сучасному етапі розвитку значна кількість спортивних організацій активно використовують процеси комерціалізації та професіоналізації, як засіб вдосконалення організаційної, економічної та соціальної компонент розвитку.

Як наслідок, спостерігається розширення календаря змагань за рахунок комерційних змагань, зростає видовищність змагань, стрімко розвиваються видовищні, а, отже, і комерційно привабливі види спорту, активізується зацікавленість з боку спонсорів, рекламодавців та ЗМІ, збільшуються фінансові надходження і зростають доходи організаторів змагань та матеріальні винагороди за досягнутий спортсменом результат, підвищується популярність виду спорту; стимулюються інноваційні розробки і методики в галузі спорту [9].

Прагнення організаторів змагань та спортсменів отримати прибуток від спортивної діяльності обумовило тенденцію до інтеграції різних форм спорту з професійним – фактично експансії професійного спорту.

За визначенням С.И. Гуськова, В.Н. Платонова, М.М. Линця, Б.Н. Юшко (2000), професійний спорт – це різновид підприємницької діяльності спортивних функціонерів та спортсменів-профе-

сіоналів, метою якої є виробництво спортивного видовища, що набуває форми товару [10].

Як зазначає С.М. Алтухов (2007), професійний спорт – це платна спортивна послуга, що передбачає економічну ефективність для суб'єктів і високу інформаційно-розважальну цінність спортивно-видовищних заходів для глядачів.

В статті 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» задекларовано, що професійний спорт – це комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку [8].

Незважаючи на розбіжності у трактуванні, наведені дефініції спільні у тому, що професійний спорт – це комерційний напрям спорту, метою якого є отримання прибутку.

Змістом діяльності у професійному спорті є надання послуг щодо виробництва і продажу видовища, що вимагає особливих умов його функціонування. Лише в професійному спорті об'єднання клубів у ліги за принципом картелів є припустимим, оскільки така співпраця дозволяє виробляти якісне видовище. Рішення Верховного суду США в 1922 р. у справі за позовом клубу «Балтімор» до Національної і Головної бейсбольних ліг, згідно якого «бейсбол – це розвага, гра,

яка не є товаром або предметом торгівлі», а отже, об'єднання клубів в лігу не є порушенням Закону Шермана сприяло тому, що професійні ліги стали монополіями і отримали право визначати статус спортсменів-професіоналів самостійно [10,11].

За класифікацією ООН спортивні заходи відносяться до сфери послуг. Американські фахівці називають професійний спорт "індустрією", а спортсмени-професіонали позиціонуються як представники шоу-бізнесу [10,12].

Організаційна структура професійного спорту визначається його специфікою і складається з професійних ліг, професійних клубів або команд, спортсменів-професіоналів. Провідна роль у професійному спорті відводиться спортсменам-професіоналам, кваліфікованим спортсменам, які визнають спорт своєю основною професією і підписали трудову угоду (контракт) з відповідною організацією або приватною особою (клуб, команда, менеджер), які є основними виробниками спортивного видовища [10].

Професійний спорт розглядається не лише як варіант дозвілля, а і як засіб формування суспільної думки. Спортсмени-професіонали своїм прикладом демонструють загальнодоступну можливість до досягнення успіху і є прикладом для наслідування для не одного покоління.

Серед головних напрямів розвитку професійного спорту фахівці виділяють спортивно-комерційний і комерційно-спортивний. В основі спортивно-комерційного напрямку, що є характерним для європейського спорту, є спортивний результат і гострота спортивної боротьби. Натомість, в північно-американському професійному спорті, який представляє комерційно-спортивний напрям, основною метою є отримання максимальних прибутків, а спортивний результат розглядається як засіб досягнення мети, а отже професійний спорт визначається як специфічна сфера бізнесу, де товаром є видовище, що вироблено за участі всіх команд ліги.

Зазначені напрями формують відповідні підходи щодо організаційної структури професійних ліг і регулювання спортивної конкуренції.

Для Європи більш характерним є відкритий формат ліг, який передбачає ротацию команд між вищими і нижчими лігами. Професійні ліги Північної Америки за структурою є закритими, тобто команда, яка зайняла останнє місце за результатами чемпіонату залишається в Лізі, а слабші команди за результатами сезону будуть мати переваги під час драфту, в ході якого команди обирають найбільш перспективних молодих гравців у зворотньому порядку за результатами регуляр-

ного чемпіонату. Така процедура відбору дозволяє підтримувати спортивну та фінансову рівновагу команд Ліги, за умов збереження спортивної конкуренції. Подібна система відбору відсутня у європейському спорті, для якого характерним є продаж гравців – трансфер.

Слід відзначити, що організація професійного спорту в Європі відрізняється від північно-американського і принципами комплектування команд: за північно-американською моделлю професійного спорту відбувається перерозподіл фінансових і людських ресурсів від сильних команд до слабких з метою підтримання конкуренції, а отже, і підвищення видовищності змагань.

В Європі, на відміну від Північної Америки, не має обмеження на кількість гравців в клубі. Закрита ліга може обмежити можливості набору і мобільності гравців, монополізуючи ринок праці, як це сталося в бейсболі в 1879 р., коли було введено положення про резервування, що обмежувало перехід гравців з однієї команди до іншої без згоди власника. З 1970 р., після кількох трудових конфліктів, отримання спортсменом статусу вільного агента визначається стажем гри у лізі [13].

Ще однією відмінністю закритого і відкритого форматів Ліг є процедура вступу до неї. В північно-американських лігах для вступу нової команди необхідно отримати згоду Ради управління Ліги і сплатити вступний внесок. В європейських відкритих лігах після сплати вступного внеску, нова команда має пройти весь шлях від нижчої до вищої ліги, що передбачає значні фінансові та часові затрати.

В закритих лігах професійного спорту умови праці та заробітна плата гравців є результатом переговорів між власниками клубів і профспілками гравців. Стеля заробітної плати і податок на розкіш, поширені в американському професійному спорті, з одного боку дозволяють зберігати конкурентну рівновагу між командами, а з іншого обмежують рівень заробітної плати гравців. У відкритих лігах Європи з регульованим ринком праці умови при складанні колективних угод менш формалізовані і обмеження розміру винагороди гравців є винятками.

Відмінними у європейській і північно-американській моделях професійного спорту є принципи розташування клубів. У Північній Америці, клуби мають «право на територію», проте клуби за певних умов можуть змінити своє місце розташування; переміщення ж клубів у Європі обмежене.

Команди головних професійних спортивних ліг Північної Америки (NFL, NHL, NBA, MLB)

протягом сезону беруть участь в одних змаганнях – чемпіонаті Ліги. Команди європейських професійних ліг беруть участь в декількох змаганнях одночасно, в тому числі Чемпіонаті ліги, Кубку ліги, міжконтинентальних змаганнях тощо. Участь у міжнародних змаганнях, що є важливою як на рівні клубу, так і на національному рівні, є характерною для Європи, але майже не практикується у північно-американському професійному спорті.

Нормативно-правове забезпечення європейського професійного спорту здійснюється на підставі зовнішніх і внутрішніх нормативно-правових актів. До зовнішніх нормативно-правових актів належать акти міжнародного співробітництва та національного законодавства; до внутрішніх – статuti та інші організаційні документи міжнародних спортивних організацій, національних спортивних організацій, професійних спортивних ліг (асоціацій), професійних клубів, індивідуальні контракти.

Таким чином, основні тенденції розвитку європейського професійного спорту можна класифікувати на організаційні та нормативно-правові (рис. 2).

Серед організаційних тенденцій доцільно виділити інтернаціоналізацію, запозичення американського досвіду у проведенні змагань і веденні бізнесу, економічність та мультидисциплінарність.

Під інтернаціоналізацією ми розуміємо вихід за національні та регіональні рамки в змагальній діяльності і організаційній структурі. Інтернаціоналізація проявляється у створенні міжнародних спортивних організацій професійного спорту і розмиванні національної диференціації у професійних спортивних організаціях. У професійному спорті Європи ці процеси відбуваються значно ширше, адже йдеться не лише про виступи окре-

мих спортсменів-легіонерів у професійних лігах певної країни, а про створення інтернаціональних професійних ліг.

В сучасному європейському професійному спорті спостерігається тенденція до запозичення північно-американського досвіду у побудові системи змагань і веденні спортивного бізнесу. Зокрема, це позначилось на маркетинговій політиці футбольних клубів. З метою залучення глядачів до відвідування домашніх матчів існує система пілг на продаж квитків: зі знижкою продаються квитки для вболівальників віком старше 65 років і молодше 21; для людей з інвалідністю, які пересуваються на інвалідному візку і осіб, які їх супроводжують, надаються безкоштовні квитки в спеціально-відведену зону для осіб з інвалідністю, тощо.

Використання досвіду північно-американського професійного спорту не обмежується лише маркетинговою політикою, а розповсюджується і на систему змагань, а саме поширенні практики утворення національних закритих професійних ліг. Таким чином, в європейському професійному спорті спостерігається перехід до системи змагань, характерної для провідних північно-американських ліг.

Мультидисциплінарність європейського професійного спорту характеризується суттєвим розширенням кількості видів спорту, які набувають в Європі статусу професійних. Окрім таких традиційних видів професійного спорту як футбол, баскетбол, теніс, бокс, велоспорт, автоспорт, хокей з'являється значна кількість професійних ліг і організацій, які здійснюють свою діяльність на національному та міжнародному рівнях.

Економічність, як одна з тенденцій функціонування європейського професійного спорту, простежується в запровадженні фінансового фейр-

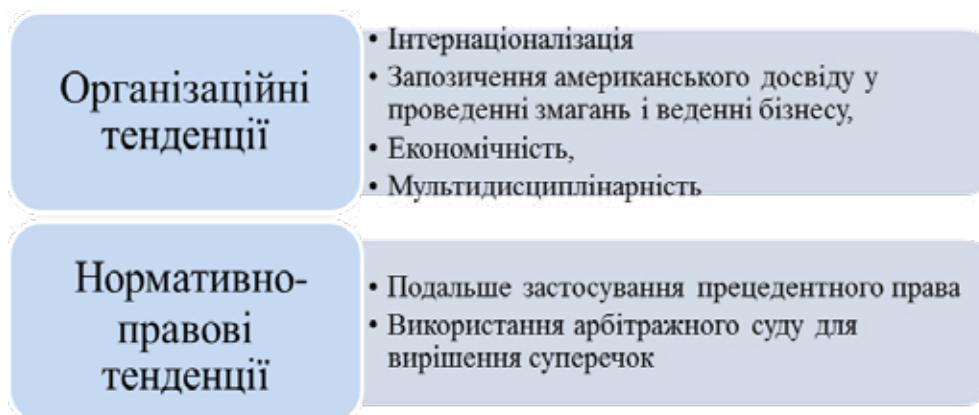

Рис. 2. Тенденції розвитку європейського професійного спорту

плей у футболі, головна мета якого – забезпечення фінансової стабільності клубів шляхом контролю над надмірними витратами. Серед рекомендацій в Спортивній хартії Європи (2021) зазначається, що організація великих спортивних заходів має враховувати збалансованість фінансових витрат на інфраструктуру, з метою забезпечення сталої спадщини [7].

Нормативно-правовими тенденціями розвитку європейського професійного спорту є подальше застосування прецедентного права та використання арбітражного суду для розв'язання суперечок.

На початку 80-х рр. XX ст. комерціалізація і професіоналізація спорту призвели до збільшення конфліктних ситуацій між спортсменами та спортивними організаціями. Оскільки цивільні суди не приймали до розгляду позови, пов'язані з суперечками у спорті, постала необхідність у створенні нового незалежного судового органу. В 1983 р. МОК ратифікував Статут Спортивного арбітражного суду, який вступав в силу з 30 червня 1984 р. Починаючи з 1984 р. в структурі міжнародного спортивного руху з'явився свій орган, який спеціалізується на розв'язанні проблем і суперечок, що виникають між учасниками спортивного руху.

Спортивний арбітражний суд розглядає два види суперечок: комерційні (спонсорство, продаж телевізійних прав, організація спортивних заходів, відносини між гравцями або тренерами та клубами та / або агентами тощо) та дисциплінарні (насильство у спорті, зловживання судьями, вживання допінгу) [14].

Створення Спортивного арбітражного суду відіграло значну роль у регулюванні правових відносин не лише в олімпійському, а і професійному спорті. Міжнародний арбітражний суд звернувся до UEFA з пропозицією створення тимчасового спеціального підрозділу, який би регулював юридичні питання для проведення Чемпіонату

Європи-2000. В подальшому ця практика стала носити традиційний характер. Вимоги європейських спортивних організацій обмежують можливості спортсменів-професіоналів у вирішенні суперечок в національних судах. Згідно Статутів європейських спортивних організацій спірні питання вирішуються незалежним арбітражним судом, а саме Спортивним арбітражним судом (м.Лозанна).

До набуття чинності Лісабонського договору у 2009 р. підхід ЄС до спорту був сформований різними рішеннями Європейського суду, на розгляд якого все частіше потрапляли питання, пов'язані зі спортом, особливо з професійним. Рішення, винесене Європейським судом у 1995 р. у справі, яку порушив бельгійський футболіст Жан-Марк Босман (Bosman v. Union Royale Belge Sociétés de Football Association, case C-415/93), призвело не лише до перегляду і зміни трансферної політики УЄФА, а і привернуло увагу ЄС до питань регулювання спорту.

У справі Юрія Лехтонена проти Федерації баскетболу Бельгії про порушення умов про вільне пересування в межах ЄС рішення Європейського суду ґрунтувалось на положеннях Договору ЄС та рішенні у «Справі Босмана» [15]. Беручи до уваги факт формування спільної законодавчої бази країн Європи, розглядаючи Європейський суд, як суд першої інстанції для країн-членів ЄС, виходячи з особливостей спортивної діяльності і специфічного характеру умов праці спортсменів-професіоналів, на нашу думку, подальше вирішення суперечок між спортсменами-професіоналами і спортивними організаціями здійснюватиметься на підставі прецедентного права.

Суб'єктами діяльності в професійному спорті виступає велика кількість осіб та організацій, що призводить до ускладнення відносин і потребує чіткого правового регулювання професійного спорту та формування спортивного права як окремої галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тер-Ованесян А. А. Спорт. Обучение, тренировка, воспитание. Москва, 1967. 208 с.
2. Платонов В. Н. Теория спорта. Под ред. проф. Платонова В. Н. Киев : Вища школа, Головное изд-во, 1987. 424 с.
3. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів. Львів : Українська Спортивна Асоціація, 1993. 270 с.
4. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте : учебник для студентов вузов физического воспитания и спорта. Киев : Олимпийская лит., 1997. 584 с.
5. Матвеев Л. П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов. Киев : Олимпийская литература, 1999. 320 с.
6. Матвеев С., Борисова О., Когут И., Гончаренко Е., Маринич В. Особенности возникновения новых форм двигательной активности. 2013. 2(12). С. 3–9.

7. European sports charter. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2021-5-on-the-revision-of-the-european-sport-cha/1680a43914> (дата звернення: 03.02.2022).
8. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 01.02.2022).
9. Нерода Н. В. Організаційні та правові засади європейського професійного спорту : дис. ... канд. з фіз. виховання і спорту : 24.00.01. Львів, 2018. 232 с.
10. Профессиональный спорт : учебник для вузов. Под ред. С. И. Гуськова, В. Н. Платонова. Киев : Олимпийская лит., 2000. 392 с.
11. Линець М. М. Специфіка бізнесу у професійному спорті. В: Роль фізичної культури і спорту в здоровому способі життя. Тези наук.-практ. конф. Львів, 2001. С. 46–49.
12. Гуськов С. И. Организационные и социально-экономические основы развития профессионального спорта в США на современном этапе : Автореферат дис... докт. пед. наук. Киев; 1992. 45 с.
13. Ashcraft, J., Depken, C. The introduction of the reserve clause in major league baseball: Evidence of its impact on select player salaries during the 1880s. Available at SSRN 899390, 2007.
14. Court of Arbitration for sport. URL: <https://www.tas-cas.org/en/index.html>. (дата звернення: 30.01.2022).
15. Case C-176/96 Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine v Federation Royale des Societes de Basketball and Ligue Belge-Belgische Liga. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A61996CJ0176>. (дата звернення: 01.02.2022).

REFERENCES:

1. Ter-Ovanesyan, A. A. (1967). *Sport. Obuchenie, trenirovka, vospitanie [Sport. Education, training, education]*. Moscow.
2. Platonov, V.N. (1987). *Teoriya sporta [Theory of sports]*. Kyiv: Vishcha school, Head Publishing House. [in Russian].
3. Keller, V.S. (1993). *Teoretiko-metodichni osnovi pIdgotovki sportsmeniv. [Theoretical and methodological bases of training athletes]*. Lviv: Ukrainian Sports Association. [in Russian].
4. Platonov V. N. (1997). *Obschaya teoriya podgotovki sportsmenov v olimpiyskom sporte: uchebnik dlya studentov vuzov fizicheskogo vospitaniya i sporta [General theory of training athletes in Olympic sports: a textbook for students of universities of physical education and sports]*. Kyiv: Olympic literature. [in Russian].
5. Matveev, L.P. (1999). *Osnovyi obschey teorii sporta i sistemyi podgotovki sportsmenov [Fundamentals of the general theory of sports and the system of training athletes]*. Kyiv: Olympic Literature. [in Ukrainian].
6. Matveev, S., Borisova, O., Kogut, I., Goncharenko, E., Marinich, V. (2013). *Osobnosti vozniknoveniya novyih form dvigatelnoy aktivnosti [Features of the emergence of new forms of motor activity]*. 2(12). pp. 3–9. [in Russian].
7. European sports charter. Retrieved from <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2021-5-on-the-revision-of-the-european-sport-cha/1680a43914>
8. Zakon Ukrainy "Pro fizichnu kulturu i sport" [Law of Ukraine "On Physical Culture and Sports"]. (1993). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
9. Neroda, N.V. (2018). *Organizatsiyni ta pravovi zasadi Evropeyskogo profesijnogo sportu [Organizational and legal principles of European professional sport]*. Lviv. [in Ukrainian].
10. Guskova, S. I., & Platonov, V. N. (2000). *Profesionalnyiy sport [Professional sports]*. Kyiv: Olympic literature. [in Ukrainian].
11. Linets, M.M. (2001). *Spetsifika biznesu u profesijnomu sport [Specifics of business in professional sports]*. Lviv. [in Ukrainian].
12. Guskov, S. I. (1992). *Organizatsionnyie i sotsialno-ekonomicheskie osnovi razvitiya professionalnogo sporta v SShA na sovremennom etape [Organizational and socio-economic foundations for the development of professional sports in the USA at the present stage]*. Kyiv. [in Russian].
13. Ashcraft, J., Depken, C. The introduction of the reserve clause in major league baseball: Evidence of its impact on select player salaries during the 1880s. Available at SSRN 899390, 2007.
14. Court of Arbitration for sport. (n.d.). Retrieved from <https://www.tas-cas.org/en/index.html>.
15. Case C-176/96 Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine v Federation Royale des Societes de Basketball and Ligue Belge-Belgische Liga. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A61996CJ0176>.